

AHMET SELÂHATTİN BEY

ULUĞ İĞDEMİR

Kurtuluş Savaşımızın ilk yıllarında İstanbul'da yazıları, söylevleri ve cesur davranışlarıyla yurtseverlik örneği olan, ne yazık ki genç yaşta hayata gözlerini kapayan, Devletler Hukuku Profesörü Ahmet Selâhattin Bey, devrinin büyük bir fikir ve kalem savaşçısıdır. Bugünkü kuşağın tanımadığı bu eşsiz insanı yazılarından ve söylevlerinden faydalanarak tanıtmak istiyorum.

Değerli tiyatro yazarımız Haldun Taner'in babası olan Ahmet Selâhattin Bey, 1878'de İstanbul'da doğmuştur. Babası Kurmay Albay İbrahim Muhittin Bey'dir. 1900 yılında Mülkiye Mektebini (Siyasal Bilgiler Yüksek Okulu) bitiren Selâhattin Bey, o zamanın en itibarlı yabancı kuruluşlarından olan İstanbul Reji Nezareti Muhafaza Kâtipliği ile memurluk hayatına başlamış, daha sonra Trablusgarp Reji Nezareti Başkâtipliğine atanmışsa da, 7 Ağustos 1907'de bu işten istifa ederek ayrılmıştır. Aynı yıl Ziraat Bankası Piyango Kalemi Kâtipliğine giren Selâhattin Bey, kısa bir süre sonra Düyun-i Umumiye İdaresi Âşar ve Gümrük Resm-i Munzamı Müsevvidliğine atanmıştır.

Devletler hukukuna karşı büyük ilgi duyduğu için Düyun-i Umumiye'deki işi bu alanda okumasına ve yetişmesine yardımcı olmuştur. Buradaki çalışmalarının, çok kısa süre içinde (1908), İstanbul Darülfünunu Hukuk Şubesi Genel Devletler Hukuku (Hukuk-i Umumiye-i Düvel) öğretmenliğine ek görev olarak atanması ile karşılığını görmüştür.

1910'da kendisine Darümuallimin (Öğretmen Okulu) Hukuk Bilimi, Çeviri Yöntemi ve Osmanlı Tarihi dersleri de verilmiştir. Bu sırada Düyun-i Umumiye'deki görevinden ayrılan Ahmet Selâhattin Bey, 1913'te Öğretmen Okulundaki görevlerinden de çekilerek Hukuk Fakültesinde Devletler Hukuku öğretmenliğine ek olarak Hukuk Fakültesi Müdürlüğüne atanmıştır.

1918'de Maarif Nezareti Tedrisat-ı Âliye Müdür-i Umumisi (Yüksek Öğretim Genel Müdürü) olmuş, 1919 yılı sonunda son

Osmanlı Meclisine İstanbul'dan milletvekili seçilmişse de, 20 Ocak 1920'de 42 yaşında hayata gözlerini kapamıştır.

Kısa, fakat çok parlak akademik yaşamında birçok değerli eser de veren Ahmet Selâhattin Bey, mütareke yıllarında cesur, atılgan bir yazar olarak da tanınmıştır. Ölümünün 25'inci yıldönümü dolayısıyla "Hukuk Dünyası" dergisinin Ocak 1945 sayısında, Prof. Cemil Bilsel, Ahmet Selâhattin Bey için şöyle demektedir:

"O günün gençleri arasında onu tanımayan ve tanıyıp da ona bağlanmayan yok gibidir. Bundan ötürüdür ki, onun ölümüne bütün gençlik ağladı. Gençlikle beraber bütün İstanbul da ağladı. Son Meclis-i Mebusan'a İstanbul mebusu olarak girmişti ve İstanbul'un en sevilen ve sayılan mebusu olmuştu. Cenazesi çok az kimselere nasip olan alayla kaldırıldı. Bütün fikir adamları, bütün gençlik, İstanbul'un bütün ileri gelenleri parmaklar üzerinde götürülen cenazeyi göz yaşları ile takip ettiler.

Ahmet Selâhattin'in yönetmesi güzel, söylemesi güzel, yazması güzel, ahlâkı ve karakteri güzel, her şeyi güzel bir hoca idi".

Aynı dergide Prof. Sıddık Sami Onar da şöyle yazmaktadır :

"Ahmet Selâhattin için makam ve mevkiin hiç ehemmiyeti yoktu. Onun için gaye, ehemmiyetli idi.

... Vatanın en felâketli ve ümitsiz anlarında o, cesaret ve ümidini kaybetmedi. Tehlikeden yılmadı. Ümitlerini, hak ve hakikat gördüklerini kürsüde, mitinglerde, gazete sütunlarında ve nihayet meclis kürsüsünde müdafaadan çekinmedi. Fikirlerini kabul etmeyenler ve hattâ tehlikeli görenler, onun mertliği ve dürüst karakteri karşısında eğilmeye mecbur oldular".

Ahmet Selâhattin Bey'in son Osmanlı Meclisine mebus seçilmesi üzerine Atatürk, ona, 7 Ocak 1920'de şu telgrafi çekmiştir :

"İntihabatta ihraz-ı ekseriyetle İstanbul Mebusu olmanız, Heyet-i Temsiliye'ce pek ziyade mucib-i memnuniyet olmuştur. Menafi-i hakikat-i memlekete azmîle çalışacağınızdan şüphe edilmeyerek muvaffakiyetinizi temenni ve beyan-ı tebrikât eyleriz efendim.

Heyet-i Temsiliye namına
MUSTAFA KEMAL"

Ahmet Selâhattin Bey'i, mütarekenin kara günlerinde, İstanbul'da yurdun kurtuluşu ve Cihan Savaşından en az zararla çıkmamız için çaba gösterenlerin başında görmekteyiz. Atatürk'ün Samsun'a ayak bastığı 19 Mayıs 1919'da İzmir'in Yunanlılarca işgalini protesto için Fatih Belediye Dairesi önünde yapılan mitingde konuşanlardan biri de Selâhattin Beydir.

Padişah Vahidettin'in 1919'da Sarayda topladığı Şuray-ı Saltanat'a İstanbul Darülfünunu'nun temsilcisi olarak katılan Ahmet Selâhattin Bey, ilk sözü alarak Padişah'a karşı : "Artık Şuray-ı Saltanat toplamanın zamanı çoktan geçmiştir. Artık devir Şuray-ı Millet toplama devridir" diye haykırır.

"Vakit" ve "Tarik" gazetelerinde 31 Mayıs 1919'dan başlayarak 28 Temmuz 1919 tarihine kadar yazdığı 10 makale, *Hukukî ve Siyasî Tetebbu'lar* adı altında 1923'te eski Matbaa-i Âmire Müdürlerinden Hamit Bey tarafından bastırılmıştır. Bu yazılar Ahmet Selâhattin Bey'in cesaretini, yurtseverliğini, değerli bilim adamlığını gösterdiği kadar güçlü bir mantık adamı olduğunu da yansıtır. Ben, burada rahmetlinin "Manda" konusuyla barış konferansı konusundaki güçlü düşüncelerini yazılarından faydalanarak belirtmek istiyorum :

1918 Birakışmasından ve hele Mondros anlaşmasının yer yer bozularak Yunanlıların İzmir'e çıkmasından sonra, İstanbul'daki aydınlar arasında çeşitli kurtuluş yolları aranırken, büyük bir devletin koruyuculuğunu istemek gibi sakat düşünceler de ortaya atılır. O zamanki terimle "Manda" adı verilen bu koruyuculuk görevini özellikle Amerika'nın üzerine alması düşüncesi yaygındır. İçlerinde birçok tanınmış kişilerin de bulunduğu "Manda" taraflıları, basınla ve sağa sola başvurma yoluyla buldukları bu çare için yardımcı ararlar.

Atatürk'ün kayıtsız şartsız bağımsızlık ilkesiyle uyuşmayan bu düşüncelere ilk isyan bayrağını açan Ahmet Selâhattin Bey'dir.

31 Mayıs 1919'da "Vakit" gazetesine yazdığı "*Himaye ve Vekâlet Cereyanları*" adlı yazısından bazı parçaları birlikte okuyalım:¹

"Son zamanlarda memleketimizin karşı karşıya bulunduğu büyük tehlikelere bir çare olarak güçlü ve uygar bir devletin koruyuculuğunu istemek için gerek Saltanat Şûrası'nda ve gerek basında bazı

¹ Ahmet Selâhattin Bey'in ağır bir Osmanlıca ile yazdığı bu yazıları, elverdiği ölçüde bugünkü dile çevirmeğe çalıştım.

fikirler ve düşünceler ortaya atıldı. Kelimeler üzerinde oynamayarak *Protectorat* ile *Mandat*'nın bağımsızlığımız için aşağı yukarı aynı ölçüde zararlı olacağını kabul edersek, her şeyden önce şöyle bir soru karşısında kalırız : Altı yüzyılı geçen bir zamandan beri dünyanın üç kıtasında şimdikininkin beş on katı toprak ve nüfusa egemen bir devletin bağımsızlığını içimizden kim ve ne hakla fedaya veya yeniden kısıtlamaya talip olabilir? Vesayet veya himaye altına giren bir devlet bağımsızlığını kaybeder. Zira egemenlik bölünemez”.

“... Bizce Türk milleti, ülkesinin genişliği ve nüfusu –kimbilir?– beşte veya altıda birine düştüğü sırada Avrupa’ya karşı, ‘Memleketi idare edemiyoruz’ diyemez. Kim ne derse desin, elimizde kalacak mülkü idareye yetecek adamımız vardır”.

“... Bağımsız devlet halinde yaşayan Türk milletinin ağzından ‘Biz bu işi beceremiyoruz’ itirafının çıkması, büyük bir züldür. Çanak-kale’yi savunanlar bu zillete lâyık değildir.”

Ahmet Selâhattin Bey bu yazısını şöyle bitirmektedir :

“Türkiye’nin bağımsızlığını kaybetme sonucunu verecek herhangi bir vasiliği ve koruyuculuğu, kendiliğimizden istemek şöyle dursun, bu yolda bir anlaşmayı zorla imza etmektense, savaşanlar arasında bir hukuksal bağ vücuda getirmeyerek dünyada hazırlandığı görülen ulusal devrimlerin ve sosyal, iktisadî kavgaların sonunda görünecek ilâhî adaleti beklemek daha hayırlıdır”.

Ahmet Selâhattin Bey 2 Haziran 1919’da “Vakit”te “*Mandaların Mahiyet-i Hukukiyesi*”, 31 Temmuz 1919’da “Tarık” gazetesinde “*Ve-kâlet ve Muzaharet*” başlıkları altında iki yazı daha yayımlayarak bu konuyu uluslararası hukuk açısından incelemektedir.

“*Mandaların Mahiyet-i Hukukiyesi*” başlıklı yazı şöyle başlamaktadır:

“Basınımızın bir bölümü, memleketimiz için hazırlandığı hissedilen ve en iyisi tam bağımsızlık, en kötüsü bölünme olan çeşitli sonuçlar arasında birincisinin umut edilemeyeceği gözönüne alınarak güya “ehven-i şer” olmak üzere kâh İngiliz himayesinden, kâh bir Amerika vasiliğinden bahsetmektedirler. Evvelki makalemde koruyuculukla vasiliği ele almış ve her ikisinin de netice itibarıyla bağımsızlığa karşı olduğunu ve Türklüğün kendi gönlünün rızasıyla bunlardan hiç birisini istemeyeceğini iddia etmiş idim. Ancak milletimizin aydınları arasında yanlış ve sakıncalı bir anlayışın yayılmaya başla-

diğini ve vekâlet (Manda) mahzurdan sâlim imiş gibi “Biz himaye değil, vekâlet, manda istiyoruz” tarzındaki düşüncelere yer verildiğini gördüğümden – kendimin yanılmış olmaklığım ihtimalini hiç bir zaman hatırdan uzak tutmamakla beraber – himaye ile mandanın hukuksal niteliği hakkındaki düşüncelerimi kendime saklamayı muvafık bulmadım”.

Ahmet Selâhattin Bey bundan sonra *Protectorat* ile *Mandat*’yı hukuksal açıdan inceleyerek sonunda şöyle demektedir:

“Amerika bu mandayı kabul ettiği takdirde Osmanlı Asya’sının bugün işgal altında bulunan memleketlerini işgallerden kurtarıp Türklüğün millî birlik ve coğrafyasını temin eyleyebilecek midir? Yoksa o da evvelkilerine katılmak suretiyle işe mi başlayacaktır? Daha açıkçası mesele dört veya altı parça olmaktan ibaret midir? O halde Amerika’ya yalvarmakta mâna nedir? Biz Wilson prensiplerine dayanarak Türk ulusunun sınır ve toprak bütünlüğü içinde bağımsızlığını istemekte direnirsek, memlekete fenalık etmiş veya bir fırsat kaçırmış olur muyuz?”

Atatürk’ün Samsun’a ayak basmasından kısa bir süre sonra İstanbul’da kayıtsız şartsız bağımsızlık için yükselen bu tek ve cesur ses durmamış, barış konferansının toplanacağı günlerde, çıkarlarımızı etkili hukuk bilgisi ve keskin mantığı ile savunmuş, İstanbul hükümetini uyarmıştır.

9 Haziran 1919’da “Vakit” gazetesinde çıkan “*Murahhas olsa idim*” başlıklı yazısına şöyle başlıyor :

“Bu başlıkla bir emel öne sürmüş olmaktan Allaha sığınırım.” dedikten sonra :

“... Bununla beraber ben murahhas olsaydım, diyorum, savunma planımı düzenlerken ilkönce ne söyleyeceğimi değil, ne söylemeyeceğimi düşünürdüm ve demezdim ki: ‘Bütün bu felâketleri başımıza getirenler “T. E. C.” kumpanyasıdır. Birkaç türedinin hatası yüzünden bu harbe sürüklendik . . . . Kahrolsunlar, memleketi mahvettiler. Artık madem ki yenildik, topumuz, tüfeğimiz kalmamıştır, ne dersiniz kabul edeceğiz. Başka çaremiz yok.’

“Mütarekeden beri sık sık işitilen bu sözleri söylemeyişiim, hâşâ, bunları beğenmeyişiimden, doğru bulmayışiimden değildir. Fikrimce

¹ Talât (ط), Enver (ا), Cemal (ح), Paşalar kastedilmektedir.

hakkın savunulmasında zerre kadar yardımcı olmayacağındandır” diyor ve konferansa şöyle sesleneceğini yazıyor :

“Efendiler, biz yenildiğimizi bilerek geldik. Fakat siz kuvvet barışı değil, hak barışı yapmak, uluslar arasında ayrılık tohumları bırakmayan, intikam duyguları yaşatmayan sürekli bir barış kurmak istediğinizi söylediğiniz için biz de haklarımızı isterken güçlerin oranını değil, gerçeklerin gücünü düşünüyoruz”.

Ahmet Selâhattin Bey, bu sözleriyle bırakışma devrinin düşmanlara kayıtsız şartsız teslim olma eğiliminde olan hükümet adamlarına doğru yolu göstermek istemektedir. Öteki yazılarında da bu yol gösterme ve uyardıklarını kendisine özgü üslubu ve güçlü mantığı ile görmekteyiz.

Bilindiği gibi Atatürk de, tıpkı Ahmet Selâhattin Bey gibi düşünmekte, yalvarmakla hakkın alınamayacağını, direnmek ve haklarımızı cesurca savunmakla bunun gerçekleşeceğini söylemekte idi. Daha sonra Sivas Kongresinde de mandacılar büyük çaba göstermişler, fakat Atatürk’ün ve bazı güçlü kişilikleri olan gençlerin karşı koymalarıyla kongreden bir karar alma olanağını bulamamışlardır.

Ahmet Selâhattin Bey genç yaşında ölmeyerek Anadolu’ya geçmiş olsaydı, Atatürk’ün en değerli çalışma arkadaşlarından biri olurdu.

Adını her zaman saygı ile anmalıyız.

U. İğdemir

Ahmet Selâhattin Bey
1878 — 1920

